

Lévay Endre: A dél kapujában.
A Szenteleky-Társaság kiadása.
Budapest — Zombor 1944.

A könyv kisebb közösségrajzok, falukutató írásk gyűjteménye. Néhány itteni nép településeiről, külső-belső életviszonyairól, gazdasági és kulturális fejlettségéről szól. Főkép magyarokról, németekről, bunyevácokról. A szerbeket és sokácokat inkább távolabbról érinti, a szlovákokat és ruténeket csak megemlíti. Lévay csupán arról ír, amit maga is látott és hallott. Másodkézből vett adatokat nem használ fel. Írásai ezért általában megbízhatók. Kivéve azokat a helyeket, ahol ujságírói felületesség jut szóhoz. Különben becsvágya, hogy cikkei minél hitelesebbek legyenek. Ezzel és Bácska népei iránti érdeklődésével magyarázható, hogy időt és fáradságot nem kímélve, kis, köpködő vicinálison vagy rozzant parasztszekéren oly istenhátamögötti tájakra látogat el, ahol úgyszólván félszázaddal ezelőtt megállt a civilizáció. Mint felfedező, sorra járja a falvakat, településeket, tanyacsoportokat, bekukkant ide is, oda is, és sokszor szinte restelli, hogy kaputosemberként áll velük szemben s nem mondhatja nekik szíve szerint: testvér. Mert akkor sem melegegnének fel iránta jobban, ha megvallaná, hogy köldökükről szakadt le, csak idegen maradna azután is, úr, nem közülük való. Tovább folytatja hát falujárását, feladatát még nem fejezte be, sok a látni, jegyezni, rögzíteni való — kiáltó ellentétek tája ez a föld —, a szétterebélyesedett gazdagság tövében ott gunnyaszt a nincstelenség, jó módú telepes népek szomszédságában a nagy, magyar elesettség.

Doroszlótól Bácsfeketehegyig : elszórtan húzódnak a Lévay-felkereste falvak, települések. A róluk festett kép többnyire lehangoló. A legvígasztalanabb mégis valamennyi közt Királyhalom. Budár sorsukban, valósággal százados elmaradottságban tengődnek ott a magyarok, szavukkal hangjukat veszítve, idegen láttára riadatan búvó, menekülő, vadmadár gyerekeikkel.

Lévay jobbára azokról a falvakról ír, ahol a magyarság süppedő gondban, bajban, egyenlőtlen küzdelemben, szinte mindenkítől elfeledve, magárahagyottan él. Lelki hajlamait követve, ezeken a helyeken időzik a legszívesebben. A szegény ember különben is rokonszenve központjában áll. Amikor pl. az Angyal Bandi vicinális vonalon utazik, nyíttársaiban nem az itt élő népek fiait látja, hanem túl minden választó falon és nemzeti különbségen: a szegény embert, aki, ha rajta múlnék, az egyforma sors az egy-haza közösségében egymásra találó testvériségben ölelkeznék össze.

Érdekes, hogy míg írásaiban a magyarlakta falvak sajátos színeiben, jellemzően egyénítve tárulnak elénk, a bunyevácokról szólók szintetikus irányúak. A különbség okai szemléletiek. Az előbbinél inkább megfigyelés és friss benyomás, az utóbbinál összevonó emlékezés érvényesül. Így alakul ki a bunyevácság népiséget megtartó, százados mozdulatlanságáról egy hiánytalan, összhangulatában megbonthatatlan kép. Aki ennyire bele tudta magát élni egy nép lelkületébe, annak érzelmileg sem lehet idegen. Ezen az sem változtat, hogy a tavankuti tanya-

világról írott soraiban, a magyarság eltűnését, beleolvadását látva, nem hallgathatja elfeddő bírálatát.

S így is van valahogy. Nincs köröttünk egyetlen szláv nép sem, mely annyira asszimiláló és asszimilálandó, mint a katolikus bunyevátság. Néhány századdal ezelőtt, a Zrinyiek és Frangepánok korában, talán a horvátság élhetett ily lélekközelségben a magyarokkal.

Szárazabbak a délvidéki németsegről írott cikkei. Inkább a kötelező tájékozódás és tájékoztatás szándéka érezhető rajtuk, mint a frissen rögzítő, újságírói érdeklődés. A felmarkolt anyag, reánk, magyarokra nézve azonban így is tanulságos. Mégis a feldolgozás és csoportosítás nem olyan, hogy a cikkeket kiemelhetné az átlagos újságírói teljesítmények sorából.

A tájékozódás és tájékoztatás jellemzi különben Lévy egész munkásságát. Az ifjabb nemzedék megszállás alatti életét ismerve, ez érthető is. Annyi kilátástalansággal még alig indult magyar kisebbségi fiatalság, mint a jugoszláviai. Sorsproblémái azonosak voltak népünk sorsproblémáival. A „megmaradni vagy elpusztulni” nehéz kérdése szorongatta mindkettőjüket. Ezért fordult fiatalabb nemzedékünk érdeklődésével a nép felé, s veszi kezébe művelését, megszervezését, irányítását. Szinte kötelességének tartja, hogy sorsával törődjék, annak jobbulásán munkálkodjék. Egészséges önzése is ezt parancsolja. Mert egy kisebbségi nép kirekesztett ifjúsága csak életképes törzsre támaszkodva boldogulhat.

Míg Lévy korábbi írásait szintén ily törekvések irányították, könyvbe gyűjtött cikkeiben főképp

helyzetfelmutatás volt a célja. Ez adja meg tanújellegüket, ma sem csökkent időszerűségüket. Királyhalom és sok más magyar település zsellérrétegének sorsa ugyanis alig változott. Nem lendített rajta sem a felsőbb törődés, sem a sokat hangoztatott társadalmi gondoskodás. Enyhülést csak egy igazságosabb jövedelemmegoszlás hozhat. A délvidéki magyarság nyomorúságának gyökerei különben jóval messzebbre nyúlnak. Török hódoltság, telepítés, béressors: századokra meghatározta sorsát. Cselédlelkületétől kellene megszabadulnia, nemzeti öntudatában megerősödni, életszínvonalában emelkednie, hogy ezen a gazdag, annyi vendégnépet boldogító tájon — vér- és verejtékkáldozata jogán — ő is elfoglalhassa rég megszolgált helyét. Különben hiába dolgozik láttástól-vakulásig, sorsa változatlan marad: reménytelen, kilátástalan földtúrás.

A magyarság, mióta újra megtelepedett ezen a tájon, valójában sohasem volt igazán otthon. De nem is lehet mindaddig, míg anyagilag fel nem küzdi magát a vele együttélő telepes népek színvonaláig. Itt, ahol mindent pénzzel, vagyonnal mérnek, az igazi egyenrangúságot nem a hatalom, hanem a vagyon hozza meg. Bácskertes, Doroszló, Temerin megszállás alatti élete azt igazolja, hogy mindez nem pusztán álomkép, hanem elérhető, megteremthető valóság.

A gazdasági jólét a hatalomnak is biztosabb fedezete. Mint ahogy a sokat hangoztatott Duna-medencei szerep szintén csak általános anyagi és szellemi fellendüléssel valósítható meg. Koldussorsban élő nép politikai felsőbbbségét egyetlen öntudatra ébresztett nép

sem hajlandó elismerni. Különösen ma, amikor az újeurópai eszme egész más jövőt ígér elszegődöttjeinek.

Lévay írásait ismertetvén, nem térhetünk ki az elől, hogy mind ezt szóvá ne tegyük. Könyvében sok minden olyan kavargó, ami távolabbra mutat s gondolatok egész sorát éleszti. Cikkei ezért nemcsak hasznos, hiánytőpótló olvasmányok, hanem megtermékenyítők, hatékonyan továbbmunkálók. Képet alkothatunk belőlük úgy a falulakó magyarságról, mint a Délvidék népeihez való viszonyáról. Semmi se jelzi, hogy ebben a viszonyban javulás állt volna be. Tájunk ma is az itt élő népek széthúzó törekvéseinek küzdőtere. Hiába idézi Lévay a testvéri együttélést, hiába hangoztatja a sorsközösséget, míg a helyzet gyökeresen nem változik, szava pusztában kiáltó szó marad.

SZIRMAI KÁROLY

Peics Marko: Bunyevác népdalok. Bunjevačke narodne pisme. A szerző kiadása, Szabadka, 1944., 112 lap.

A bunyevác szellemi élet a magyar néző előtt bontakozik ki. Fejlődik, de fejlődése lassúbb, mint a körülöttünk élő bármely népcsoporté, mert íróik — főleg olvasóközönség hiányában — még ma sem jutottak túl a kezdeten. Évek telnek s alig jelenik meg egy-két könyv, az is ritkaságnak számít, s inkább a nem bunyevác anyanyelvű irodalmárok figyelnek föl rá, mint azok, akiknek tulajdonképpen íródott. Talán ezért is oly meddő a szellemi életük, s oly terméketlen a bunyevác lélek lírai alkotásokban. Eredeti művekről mindmáig alig beszélhetünk, több a kollektív termék, — s ami maradandó van, az a közösség hagyatéka: a népköltészet.

A bunyevác népköltészet első gyűjtését öt *esztendővel* ezelőtt adta közre *Pracsics Ivo* a Horvát Matica támogatásával. Ez a kötet — melyről e helyen már beszámoltunk — hat ciklusba sorozva fölöleli a bunyevác népköltészet legértékesebb anyagát abban az eredetiségben, ahogy azt a nép ajka évszázadokon át megőrizte. Mindmáig ez volt az egyetlen könyv, amely a bácskai délszláv népcsoport népköltészetét az olvasó elé tárta és értékes forrásmunkát jelentett a folkloristák számára.

Pracsics Ivo munkája megtermékenyítette a talajt, nyomdokain új, fiatal kutatók indultak el az elfeledett népi kincsek rejtekei felé. A főlsszabadulás után megjelent első bunyevácnyelvű mű ugyancsak a nép felé való hajlást szolgálja s kissé érezni is rajta, hogy a „divatos népiség“ jegyében íródott. Ezuttal sem eredeti alkotásról van szó, hanem gyűjtésről. *Peics Marko* az új folklorista, aki az előtte járók indítását és úttörését arra használta föl, hogy a tanyák, szállások világába veszett bunyevác *népdalokat* föl kutassa s összegyűjtve átadja a régi emlékekről mit sem tudó új nemzedékeknek.

A gyűjtő előljáróban az iratlan hagyomány gazdagságáról szól, fájjalja, hogy ez a kincs már csak a kihalóban lévő nemzedékeknél van meg: a fiatalabb generációk mit sem tudnak felőle. Az apró dalocskák — mintegy ezer strófát tartalmaz a kötet — a népi élet sajátos színét, formáját és tartalmát örökítették meg a régi idők-ből; a verssorokban szabadon nyilatkozhatott meg a néplélek, míg „minden másban elnyomta vagy eltérítette az élet sokféle gátja.“ Irodalmi alkotás és kiemelkedő